

Jovanović-Braune: Devojka za pisačom mašinom. Mali roman iz Berlina. (Naslov originala: Das Mädchen an der Orga Privat.) Izdanje Nolit. Beograd, 1932.

Rudolf Braune pripada struji mlajših pisateljev, katerih namen je, dati literaturi novo smer glede na vsebino, smoter in obliko. Jasen izraz tega stremjenja je tudi pričujoča knjiga, ki odgrinja pred čitateljem povsem vsakdanjo sliko iz življenja, a prikazanega tako živo v njegovi resničnosti, tako prepričevalno v rahlem naznačenju tendenčnosti, da odložiš knjigo poživiljen in prežet z novo vero v sočloveka in v bodočnost. Knjiga, ki dosega ta učinek, spada gotovo v vrsto pozitivnih vrednot v literaturi.

Pisatelj nas vodi z malo stenotipistko Erno Halbejevo iz ubožnih provincialnih razmer v Berlin v biró velikega sloga, kjer je nameščenih 13 tipkarič. V lahkotnem in preprostem, a zato tembolj prepričevalnem slogu prikazuje življenje teh deklet v biroju in zunaj njega v neposrednih, vsakdanjih dogodkih, a pri tem odkriva globoke, zlasti za današnjo žensko bistveno važne probleme: ekonomsko in seksualno izkoriščanje žene zlasti po pisarnah, pomanjkanje njene samozavesti, a tudi nedostajanje vsake stanovske zavesti: „Kaj nam je potrebno: prvič samozavest, drugič instinkt, tretjič spoznanje, četrtrič ponos. Med nami pa so take, ki za kinematografsko vstopnico store vse.“ Vse to spoznava mala Erna, ki takoj prvi dan opazi, da se razgovor njenih koleginj neprestano suče okrog iste teme: kje dobiti premožnega prijatelja, ki bi dopolnil primanjkljaj eksistenčnega minima. Pri tem kaže pisatelj na bistvo današnjega produkcijskega sistema in njegov odnos do delojemalcev, od katerih mnogi sprejemajo ta sistem izkoriščanja kot neizbežno dejstvo, kot edino možno ureditev, dasi jim ta ureditev često krati eksistenčno možnost. V to vrsto delojemalcev spadajo predvsem ženske, ki zaradi svojega preveč konkretnega gledanja stvari le redkokdaj iščejo še druge možnosti, izven tistih, ki so trenutno dane — dokler jih ne zdrami močan sunek, ki jim odpre oči — sunek, ki je zdramil tudi Ernine tovarišice. Ena od njih, Truda, zanosi s svojim šefom, kar ima za posledico, da jo on ne samo zapusti, temveč tudi odpusti iz službe. To vzbuni ostale: sklenejo stavko, dokler se Truda ne povrne na svoje mesto. „V trenutku vzklije pred njihovimi dušami vse grenko, kar so doživeli tukaj. Psovke, kazni, nadurno delo, odbitki pri plači, neprijaznosti, šikane, žalitve. Naravno, njihova čustva so različna že po temperamentu, resnobi in bistrosti razuma — nekatere imajo še hrbtenico, nekatere so samo potegnjene v vrtinec —, toda v središču stoji to malo dekle iz province, Erna Halbejeva, ki ji pojem stanovske zavesti ni tuj. Truda umre na neuspelem abortu, a ta smrt vlije njenim tovarišicam novo spoznanje, krepi v solidarnosti tudi tiste, ki so še oklevala. Stavka deloma uspe za ceno odpusta Erne Halbejeve, inspiratorice upora. Erna odide, a pušča za seboj svetel spomin in novo spoznanje: samo z združenimi močmi je možna borba proti izkoriščanju.

Z vsebino knjige se skladata slog in oblika: jasna sta in prepričevalna. Isto smotrenost očituje tudi naslovna stran, ki spada med eno najboljših stvaritev Pavla Bihalyja: ženska glava z očmi, ki govore, nad pisalnim strojem.

Naša književnost nima podobne knjige niti v prevodu niti v originalu, dasi je snov nad vse aktualna, saj nam nudi tudi naše vsakdanje življenje na tisoče primerov te vrste. V tem pogledu vrši beograjska založba „Nolit“ važno nalogo, ker dosledno izdaja najnovejše knjige socialne vsebine, bodisi domačih ali tujih pisateljev.

A. V.